

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע
ע"פ הגליונות של נחמה ליבוביץ

246

וארא (תשכ"ה)

ר' ס-י"ג

וע' גם גליון וארא תשט"ז!

גליונו אינו עוסק הפעם ביחידה אורגנית מתוך פרשתנו, שהרי פסוק ט' שבו עוסקת
שאלה א הוא סיוסו של היחידה הקודמת, הוא מכיל את תגובתו (ביתר דיוק: חסר תגובתו)
של ישראל לנאום הגדול של ר' ב'-ח'. אך מכיון שהגליונות וארא תשי"ז, תשי"ט שעסקו
ביחידה הראשונה של פרשתנו לא הגיעו עד פסוק ט', לכן פתחתנו הפעם בו.

פסוק ט' מעורר כמה שאלות. יש בהגובת העם נסיגה אחורה, לעומת תגובת לבשורה שהובאה
אלהם לראשונה (ד' ל"א), מה גרם לנסיגה זו?

יש לפעל "שמע" החוזר ונשנה בפרקנו (ט, י"ב פעמים, ל') הוראות שונות. וכבר עמד
על כך רש"י בבראשית ל"ז כ"ז.

ד"ה וישמעו: וקבלו מיניה. וכל שמיעה שהיא קבלת דברים
כגון זה וכגון (בר' כ"ח) "וישמע יעקב אל אביו"; וכגון
(שמות כ"ד) "נעשה ונשמע" מתורגם: נקבל, וכל שהיא
שמיעה האזן כגון (בראשית ג') "וישמעו את קול ה'
אלוקים", (בראשית כ"ז) "ורבקה שומעת", (שמות ט"ז)
"שמעתי את תלונות בני ישראל" כלן מתרגם: ושמעו, ושמעת,
שמיע קדמי.

וכך עמד על חלוקה זו הרמב"ם בתחילת דיונו על הפעל "שמע", מורה נבוכים א פרק מ"ה.
"שמע" - מלה משותפת: תהיה בענין שמע האזן ותהיה
בענין הקבול. אמנם בענין השמע: (שמות כ"ג י"ג) "לא
ישמע על פיך", (בר' מ"ה ט"ז) "והקול נשמע בית פרעה",
וזה הרבה. וכמוהו ברבוי גם כן "שמע" בענין הקבול -
(גם שמות בענין ההשמעות גם כן מצוי לרוב. אבן
שמואל) כגון: (שמות ר' ט') "ולא שמעו אל משה". (איוב
ל"ח י"א) "אם ישמעו ויעבדו". (יהושע א' י"ח) "ולא
ישמע את דבריך". ויחיה בענין הידיעה: (דב' כ"ח מ"ט)
"גוי אשר לא תשמע לשונו".

ובפסוק שלנו נחלקו המפרשים לפי איזו מן ההוראות השונות יש להבין את ה"ולא שמעו".
ואולשו רש"י * וכן הרמב"ם לא חלקו בין "שמע אל דברי משה" ובין "שמע את דבריו",
עמד על הבדל זה בעל העמק דבר (הנציב מוולוז'ין)

יש לדעת ההפרש בין לשון "ישמעני" ובין "ישמע אלי"
ד"ישמעני" משמעו שיהא נשמע לקבל דברו כמו (בר' כ"ג)
"אך אם אתה לא שמעני" והיינו - קבל ממני. אבל
"ישמע אלי" משמעו שיטה אזנו לשמוע דברו, וממילא
מובן הפירוש "ולא שמעו אל משה", שלא הסו אזן כלל
לדבריו.

ומכאן גם תשובה לשאלה ג.

התקשי בשאלה ד (שבה עסק גם גליון וארא תשט"ז) הוא בכך שלא נאמר מה צוה,
ואם המלה "להוציא את בני ישראל מצרים" הוא משפט מושא והוא הדבר אשר צוהו
ה', הרי אין זה מתאים לשני הצווים, לצווי "אל בני ישראל" ולצווי "אל פרעה".
רב הפרשנים רואים פסוקנו כמשפט חסר ומסלימים ויצום לדבר אל... ואל... והמלים
"להוציא את בני ישראל" קשורים למושא הסמוך להם בלבד. דהיינו: שוב תשאל השאלה
ויצום לדבר ומהו אשר ידברו? יש אמנם מדרש (שמות רבה י"ד ג') הרואה במלים
"להוציא את בני ישראל" תכן הדבור גם לפרעה גם לישראל, לפי שעל שניהם יש להשפיע,
זה שיוציא, ואלה שיצאו, וכן דברי המדרש ההוא (האקסואליים מאד בימינו).

לפי שהיו בישראל שהיו להם פטרונין מן המצרים והיה
להם עשר וכבוד ולא היו רוצים לצאת מצרים...

בגליונו הבאנו שתי תשובות הפותרות את הבעיה באופן אחר לגמרי.

נחמה ליבוביץ

(* בדרך כלל שם רש"י לכו לקשרי היחוס שבין פעל למושא הישיר, (ועיין דבריו
המענינים בשם"ה' ט' ד"ה ואל ישעו בדברי קשר, על ההבדל שבין "שעה אל" ובין
"שעה ב...").